

אורות השבוע

יום ב' דר"ח טבת תשס"ד

מקץ

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור הלכה

בענין התחייבות של ערב

הרב משה רוזנשטיין

אולם אין דמיון זה כ"כ פשוט. יש מח' גדול בין הראשונים אי אמרינן שעבוד דערב בכגון זה. דהנה, איתא בקידושין ח', "ת"ר התקדשי לי במנה ונאמרה היא תנם על גבי סלע אינה מקודשת." והקשו הראשונים (ע"ש ברש"י) מאי שנא ממה ששנינו לעיל (ו): "תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך" שפסקין דהרי היא מקודשת מדין ערב.

ועיין בחידושי הרמב"ן (קידושין ח: ד"ה היתה) שתירץ בזה"ל "הכא [בתן מנה ע"ג סלע] היא לא שקלה כלום ואיהו נמי לא אפיק כלום, לשקול ממונא וליזיל, אבל הדברים מראין שאם אמרה לו השלך מנה זו לים ואתקדש אני לך, וזרק, מקודשת." וכונתו הוא דשעבוד דערב נובע מההנאה שהאיש (או המלוה או הקונה קרקע כנ"ל) מוציא ומפסיד ממון ע"פ דיבורה של האשה (או הערב או המקנה). א"כ מובן למה "תן מנה לפלוני" הדין הוא דמקודשת, שהרי הפסיד המקדש ממון על פיה וכן למה "תנם ע"ג סלע" אינה מקודשת - כיון שיכול תיכף לחזור ולקחתו מע"ג הסלע, הרי לא הפסיד כלום, וא"כ אין לה הנאת ערב כלל. ובאמת ע"ש בריטב"א, שאם האבן שנתן המעות עליו היא מקום האבד, שפיר הוי מקודשת. וחידש הריטב"א שם דאפי' אם לאח"ז חזר למקום ההוא ונטל המעות שוב לעצמו, אעפ"כ מקודשת, כיון דהיא כבר נהנה במה ששמע לה המקדש וזרק ממנו למקום שיהיו נפסדים.

א"כ לשיטתם לכא' ה"ה בנ"ד, שיתחייב שמעון לראובן מדין ערב. דבהיה הנאה ששמע ראובן לשמעון והניח מכונית שלו במקום שעלול לגרום הפסד גמור ומשעבד שמעון את נפשיה לפרוע ההוצאות של ההפסד שעצתו יגרום. אמנם עיין ברא"ש (קידושין פ"א סי' י"ג) שתירץ הגמ' באופן אחר לגמרי. דהא ד"תן מנה לפלוני" מקודשת, הוא משום דהוי "דומיא דערב דאע"ג דלא מטיא (הנאה) לידה [של הערב בהלוואה או ליד האשה] מיהו מטיא לאינש אחרינא, גמור ומשעבד נפשיה". משא"כ כשאמרה "תנם ע"ג סלע", מסביר הרא"ש וז"ל, "אבל היכא דלא מטיא הנאה לשום אינש לא דמי לערב." וכן הוא ברשב"א על הסוגיא שכיון "שאמרה ליתנו לבן דעת שהיא מתקדשת מדין ערב כאילו קבלתו היא אבל אמרה תנהו לכלב שאינו שלה... א"נ השלך מנה לים ואתקדש אני לך אינה מקודשת, לפי שלא קבלה ממנו היא כדי שתתקדש מחמת הנאה דמטי לה מיניה, ולא מדין ערבות, דאין דין ערבות אלא במי שנותן לבן זכיה על

כתוב בפרשתינו, שיהודה אמר ליעקב אביו שישלח בנימין למצרים ע"י והוא יהי אחראי עליו, "ואנכי אערבנו ומידי תבקשנו". מעובדא זו מביא הערוך השלחן סמוך, להכריע, כצד אחד במחלוקת ראשונים הנוגע למעשה. ונביא דוגמא כדי לבאר דברי הערוך השלחן.

מעשה שהיה שראובן ושמעון היו נוסעים ביחד לחתונה במכונית של ראובן. כשהגיעו לאולם היו כבר קצת מאוחר. היה קשה להם למצוא מקום למכונית, וסיבבו ברחובות וחיפשו מקום ועדיין לא מצאו. שמעון היה מאד בלחץ כיון שהיו כ"כ מאוחר. מצאו מקום פנוי אבל היה שם שלט מטעם העיר שבמקום זה אסור לעזוב המכונית כשיש שלג. כיון שהיה קר בחוץ וחשש ראובן שאולי ירד שלג, לא רצה להעמיד שם מכוניתו והתחיל לחפש עוד מקום. אמר לו שמעון שהוא בטוח שלא ירד שלג ושיש לראובן לעזוב שם המכונית. ראובן עדיין דאג על זה, ולכן הוסיף שמעון, והבטיח את ראובן שאם באמת ירד שלג ויקנס ראובן, שהוא ישלם את כל ההוצאות על כך. קיבל ראובן את הבטחתו והלכו יחד להחתונה. כשיצאו מהחתונה אחר כמה שעות, מצאו שכבר ירד שיעור חשוב של שלג, וכשהגיעו למקום המכונית, הרי איננו. וסוכ"ס, ראובן הפסיד מאתיים וחמישים דולר ע"י, ותבע הפסידו משמעון. שמעון טוען שאינו חייב לשלם, שהבטחתו היה בגדר "אסמכתא" כיון שלא עלה על דעתו כלל, שיארע שום הפסד לראובן. הדין עם מי?

עיין בב"ב (קע"ג), שאם ראובן אמר לשמעון "הלוה מאה זו ללוי ואם לא יפרעך אני אשלם לך" שחייב ראובן לשמעון. ולכא' הלא הוי אסמכתא, שהרי ראובן סומך שלוי יפרע לשמעון? אמנם בכל זאת חייב הערב כיון דבהיה הנאה דקא מהימן ליה למלוה, ומוציא המלוה ממון על פיו, גמור ומשעבד נפשיה. דהיינו שגמר בדעתו באמת, תמורת ההנאה שקיבל, שאם יצטרך לשלם, שאכן ישלם, ואינו סומך בלבו שלא יבוא לזה. וכן יכול אדם למכור קרקע ע"י קנין ערב, כדאיתא בחו"מ (קצ"ג) "האומר לחבירו תן מנה לפלוני וקנה לך קרקע שלי כיון שנתן קנה." דהנהנה חשיב כשוה כסף ממש למכור ע"י. א"כ יתכן, דבנ"ד ג"כ יש לחייב שמעון מדין ערב, ואין לו טענה של אסמכתא כלל. דבהיה הנאה ששמע ראובן לקולו של שמעון והנח מכוניתו במקום שאמר לו שמעון, גמור ומשעבד שמעון את עצמו לשלם לו מה שהבטיחו.

דיבורה". והביא שם ראייה לדבריו מהירושלמי שם (ה"א), שאם אמרה "תן מנה לחרש ואתקדש אני לך" אינה מקודשת לפי שאינו בר זכיה.

וא"כ לפי דברי הרא"ש והרשב"א א"א לחייב שמעון מדין ערב כלל ושפיר הוי אסמכתא, וא"א לתבוע ממנו בדין. היוצא מכ"ז הוא, שנידונינו תלוי במח' הראשונים אי אמרינן דין "ערב" רק כשהקונה נותן מעותיו ע"פ ה"משתעבד" לבר זכיה דוקא, (רא"ש ורשב"א) או אם כל הוצאת והפסד ממונ נחשב כהנאה להמשתעבד, כשהקונה עושה כן ע"פ דיבורו. ולהלכה, עיין ברמ"א חו"מ (שפ"א) וז"ל "האומר לחבירו דרוק מנה לים ואתחייב אני לך י"א דחייב וי"א דפטור". וע"ש בביאור הגר"א סק"ב שהאריך בביאור שיטות הראשונים בענין זה. ועיין ערוה"ש שם אות ד, שנוטה לפסוק כשיטת הרא"ש והרשב"א וז"ל, "וי"א דפטור (בזרוק מנה לים ואתחייב אני לך) דדין ערבות אינו אלא כשהגיע לאיזה אדם הנאה ע"י ערבותו, וכמו שמצינו בערבות יהודה ליעקב בעד בנימין. וכוונתו לפרשתינו ודרשת חז"ל בב"ב (קעג): אמר רב הונא מניין לערב (קבלן) שמשעבד דכתיב (מקץ מג, ט') "אנכי אערבנו מידי תבקשנו". ולכאן צ"ע בכוונת הערוה"ש, שלכאן יעקב היה כהמלוה ויהודה כהערב על "ההלואה" שהיה בנימין. אבל לכאן "הלוח" היה יוסף. ואע"פ דאליבא דאמת יקבל יוסף הנאה יתירה בראיית ("קבלת") בנימין, לפי דעת יעקב ויהודה לא היה שום חשבון של הרב רוזנשטיין מאברכי הכולל, והוא עורך הגליון השבועי באנגלית.

"הנאת המקבל" כדי לומר כשיטת הרא"ש והרשב"א שבההיא הנאה ד"מטיא הנאה לשום אינש" ע"פ דיבורו של הערב "גמר ומשתעבד את נפשיה". וא"כ לכאן איפכא מסתברא שיהודה שיעבד את נפשו בה"הנאה" שקיבל, שיעקב היה מוכן ל"אבד" ח"ו את בנימין ע"פ דיבורו של יהודה. וא"כ יל"ע בדברי הערוה"ש הנ"ל.

אולם למעשה, הביאו הפוסקים שגדולי אחרונים פסקו כצד זה בהערוה"ש, ושא"א לחייבו משום ערב אם לא שנתן המעות לאיש אחר. עיין בספר עמק המשפט (ח"ב סי' ל"ג) שהאריך בעניינינו, והביא שם שגם הקצוה"ח (סי' רז, סק"ד) והנתיבה"מ (שם סק"ח וסי' קכ"א) פסקו למעשה כהרא"ש ורשב"א שזרוק מנה לים ואתחייב אני לך פטור, והביא שם ג"כ דעת המהרש"ל (יש"ש ב"ק פ"ט דין טז) שמביא המחלוקת, וסיים "גבי ממונא דאוקי בחזקת מרה פשיטא... דפטור וכן נראה עיקר". א"כ בנידונינו בודאי יכול שמעון לטעון "קים לי" כשיטת הרא"ש וסייעתו, וא"א לחייבו בדין. אבל ע"ש בספר עמק המשפט אות ל"ד (שדן שם בנידון הדומה לנידונינו) שהורה, שלמעשה כיון די ש כמה ראשונים ופוסקים שפסקו דזרוק מנה לים שפיר הוי כערב וחייב (וע"ש שהוכיח שהב"י ס"ל כוותם) א"כ על שמעון להשתדל לפייס את ראובן אע"פ שא"א לב"ד להוציא ממנו בדין.

אור מקרא

"ויאמר יוסף בלעד! האלקים יענה את שלום פרעה"

הרב משה מנחם ווילנער

כשאנו מתבוננים בדברי יוסף אל פרעה בפתרון החלומות, נראין דבריו כאילו הוא מדבר אל בן תורה, שאמר לו שכל פתרונו מאת ה', וכל הצלחתו יהי מן השמים וכו', והלא הוא מדבר לפרעה מלך מצרים, מקום ע"ז, ומקום זימה, ובכלל צ"ב מהו כוונת התורה בכל אריכות סיפור פתרון חלומותיו של פרעה. ובפשטות י"ל דהוא כמו שפ' רש"י בפרשת וישב (לט:ג) ד"ה "כי ה' אתו", שם שמים שגור בפיו, וכמו שדרכו בבית אביו היה לדבר בדרך זו, כן דבר כשהיה עבד לפני פוטיפר, וכן כשריצוהו מן הבור והיה עומד לפני מלך מצרים והיה זה הזדמנות לצאת מבית הסוהר, לא מנע עצמו מלדבר באופן שיהודי צריך לדבר. אכן, הגה"צ ר' יהודה זאב סגל זצ"ל למד מפרשה זו יסוד עצום, והיינו, שהתורה בא כאן ללמד אותנו, ולא פרעה, אלא לכל א' מאתנו בכל דור ודור, יסוד בתורה, דכמו שהיה אז בימי פרעה שני שובע ושני רעב כן יש לכולנו מושג זה של שני שובע, ורעב בכמה אופנים. יש אופן א' לחיים בכלל, דעוה"ז הוא שני שובע ויש לנו הזדמנות לאסוף תורה מצוות ומעשים טובים, וכו', וסוף סוף יגיע שני רעב, דאחר פטירתו לא יהיה לו עוד הזדמנות כזה ויהנה מזיו השכינה כפי מה שהכין בימי השובע בעוה"ז. וכן בחיי יום יש זמנים של שובע ורעב, כמו שביאר הכוזרי שהשלש תפילות הוא כמו הג' סעודות שאדם אוכל כל יום, וכמו שהמזון נותן לאדם כח גופני כדי לפעול מה שהוא צריך

הרב ווילנער מאברכי הכולל. לפעול בענינים גשמיים בין סעודה לסעודה, כן הוא בתפילות, שהם מזון רוחני לתת לאדם כח לעבוד ה' כראוי עד התפילה הבאה. וכפי שאדם מכוון בתפילתו ומתדבק אל ה' בעת תפילתו, כך יהיה התועלת ממנו בין התפילות, ויהי לו כח לעמוד כנגד יצרו. נמצינו למדין מדבריו הק', די ש לנו ללמוד מפתרונו של חלומות פרעה דהוא פתרון החיים שלנו, להתבונן על ההזדמנות שיש לו, ומכין עצמו לזמנים שיהיה חסר לו אותו הזדמנות. וחשוב לדעת, שזה טבע העולם, שלכל אדם יש לו תקופות של רעב ושל שובע. יש זמנים שהכל הולך, מצליח בלימודו, ובתפילה הוא מכוון. ויש זמנים שהם לא כ"כ מאירים כימים ההם. וא' מהדברים שמועילים בזמנים אלו של "רעב\חושך" הוא לזכור שזה טבע הדברים, ועוד יבא ימים המאירים כמו שהיו, ולא יניח מעבודתו אף שהוא קשה, (עי' עלי שור חלק א' פ' חמישי). ויש עוד ענין חשוב לזכור, שר' ירוחם זצ"ל היה תמיד אומר, שצריך לזכור הזמנים של אור, שאם מתחילה היה טוב, יש אפשרות לחזור אליו, עם היגיעה, בזמנים דחשך. וזה אחר מהלימודים מחנוכה. דהנה מובא בספרים, דהזמן לפני נס חנוכה, היה כלל ישראל במצב של רפיון, וכבר התיאשו כולם, ומצפים ליהרג על קידוש ה'. וסוף סוף, מן השמים השפיע התעוררות לצאת ללחום ולנצח, וכמו שאז היה נצחון, והיה להם אור ע"י מלחמתם אף שהיה בקושי גדול, כמו כן כל א' יכול לנצח את

אויביו. ובפרט בימים אלו של חנוכה מסוגל לסייעתא דשמיא יתירה בענין זה, לנצח על מלאכת בית ה'.